

САМУРДИН

ссс

«Магһарамдхуьруьн район» МР-дин
общественно-политический газет.
Общественно-политическая газета
МР «Магһарамкентский район».

ГОЛОС САМУРА

Газет 1951- йисалай акъатзава. № 44 (8138) киш, 24- сентябрь, 2022- йис. Къимет 6 манат

21- сентябрдилай уьлкведа тамам тушир мобилизация малумарнава

РОССИЯДИН Президент Владимир Путина уьлкведа тамам тушир (частичный) малумарунин жигъетдай РФ-дин оборонадин министерстводини Яракълу Къуватрин Генеральный штабди ганвай теклифдин тереф хвена. И месэладиз талукъ Указдал В. Путина 21-сентябрдиз къул члугуна.

Указдай малум жезвайвал, тамам тушир мобилизациядиз талукъ мярекатар

2022- йисан 21- сентябрдилай кыле тухуз эгечнава.

«За зи Ватан, адан аслу туширвал, адан мулкар хуьн, чи халкъдин ва азад авунвай мулкарал алай инсанрин хатасузвал таъминарун патал Оборонадин министестводи ва Генеральный штабди Россиядин Федерацияда са кьа-

дардин мобилизация малумарунин жигъетдай ганвай теклифдин тереф хуьнин игътияж авайди яз гъисабзава. Дяведин рекъяй

Ватан хуьз эвер гана

къуллугъ авуниз алай вахтунда запасда авайбуруз, сифте нубатда уьлкведин Яракълу Къуватрин жергейра къуллугъ авурбуруз, военный рекъяй тежриба авайбуруз эвер гуда», - къейдна Владимир Путина.

Уьлкведин агъалийрихъ элкъвена рахадайла, Владимир Путина лагъана: «Ядерный

яракъралди чаз кичлерар гуз кланзавайбуруз тлурфан чеб галай патахъди элкъвекдайдичир хуьн лазим я. Дуьньяда агъавал ийиз, чи Ватан пайи-паяр

и й и з , муьтлуьгъариз кланзавайбурун вилик пад къун чи тарихдин адетра, халкъдин кьисметда ава».

Къейд ийин хьи, тамам тушир мобилизациядин сергъятра аваз мобилизациядин ресурсрин тахминан 1 процент желбда. РФ-дин Оборонадин ми-

нистр Сергей Шойгудин гафалалди, уьлкведа Яракълу Къуватрин жергейра къуллугънавай, женгинин тежриба, дяведин рекъяй пешекарвал авай саки 25 миллион кас ава. Ада гъаклни алава хуьуврвал, малумарнавай тамам тушир мобилизациядин сергъятра аваз къуллугъ ийиз 300 агъзур касдиз эвер гуда.

ЗЕГЪМЕТДИ БАРКАЛЛА ГЪИДА

МАГЪАРАМДХУЪРУЪН «Солнышко» бахчада чпин везифайрив гъакъсагъвилелди эгечизава, кIвалахда девлетлу тежриба хъанвай тербиячий-ри кIвалахзава.

Марина Рауфовна ахътинбурун жергедай я. Марина Рауфовнади 2009- йисуз Россиядин образованиядин академиядин университет, педагогика ва психология факультет лап хъсан чирвилералди акъалтIарна.

2014- йисалай «Солнышко» бахчада кIвалахиз башламишай ам, чешнелу тербиячий-рикай сад я.

КIвалахда 9 йисан тежриба авай Марина Рауфовнади вичин гъилик квай аялриз шикилар чIугваз, гъарфар кхъиз, пластилиндилай гъар жуьре гъайванрин кIалубар туькIуьриз ва менфятлу маса крар чирзава. Ада аялар гъар жуьре кьугъунрал желбунизни еке фикир гузва. Аялрин вири мярекатра активвилелди иштиракзава. Марина Рауфовнади вичин гъилик квай аялрин диде-бубайрихъ галазни сигъалакъаяр хуьзва. Аялрин бахчадин заведующий Лейла Сабировнади адан кIвалахдилаз разивалзава. Аялри чеб кьу-

лайдиз гъиссун патал заведующийди датIана чалишмишвалзава.

-Гъар са аялдихъ галаз рахадай къайда жагъурун, кьугъун, адаз чан рикI авун, писни хъсан чирун ва абур сагъ саламатдизчпин диде-бубайрив агакъарун регъят кIвалах туш,- лугъузва Марина Рауфовнади. -Чна чи вири чирвилер, кьуватар гъа аялар патал ишлемишзава. Аялар кIвалелай пара бахчада жезва, гъавилъй чна абуруз лап дидедал авуна кIанзава,- давамар хъувуна Марина Рауфовнади. «Солнышко» бахчада гъар са сувар аялар патал еке шад мярекатдиз элкъевезва. «Чан алай гъилер», «Кар алакъдай гъилериз сугъулвал чидач», «Цуькверин мастерской» ихътин темайрин куьмекдалди аялар яратмишунрал желбзава, абурун бажарагъ винел акъудиз алахънава. Марина Рауфовнади вичин кIвалахда «От рождения до школы» ва маса Комплексный занятияр пара ишлемишзава. Бахчада вири мярекатра активвилелди иштиракзавай Марина Рауфовнадин зегъмет са шумудра грамотайралди къейд авуна.

Марина Рауфовна хъсан тербиячи хъиз, уьмуьрдин юлдаш, ферли свас ва дидени я. Ада вичин юлдашдихъ галаз пуд аял тербияламишзава.

Гъуьрметлу Марина Рауфовна, акъалтзавай несилдиз чирвилер ва тербия гузвай квез баркалла! Къевезвай куь пешекарвилини сувар ваз мубаракрай. Чна квехъ гележегда мадни чIехи агалкъунар хъун гуьзлемишзава.

ЖАННА.

ДУЪЗ РАХУНИ ЧІАЛ ГУЪРЧЕГАРДА

АЛАЙ девирдин эхиримжи йисара ЮНЕСКО-дин кьарардалди «Дуъньядин халкьарин дидедин чІаларин йикъар» суварар хъиз кьиле тухун», «гъвечІи чІалар» гъатнавай чІуру гьалдал фикир желб авун, чІехи чІалари гъвечибуру эзмишуникай хуьн патал гъар са халкь, гъар са инсан вичин багъри чІалан къайгъудар хуьнин пак буржи кьиле тухуниз чІехи эвер гун хъанва.

Гъар са чІалахъ тек са вичиз хас тир гафарин хази-на, сесерин тартиб, мягкем ибараяр, грамматикадин кьурулуш ава. Лезги халкьдихъни вичин хуси такъат-лезги чІал ава. Лезги чІал, адан гафарин кьурулуш ахтармишна чирунин кІвалахдихъ ва чІалан илимдихъ эхиримжи вахтара тайин агалкьунар хъанва. Чахъ М.М.Гъажиеван «Урус чІаланни лезги чІалан словарь» ахгакъ хъувунва, «Лезги чІаланни урус чІалан словарь» ава, А.Гуьлмегъамедован пуд ктабдикай ибарат «Лезги чІалан словарь» хъанва ва лексикологиядин жуьреба-жуьре илимдин ктабар ва макъалаяр ава. Идахъ галаз сад хъиз, лезги чІал школада чирун еримда хуьн патал лексикологиядиз талукъ бес кьадар пособияр авачирвилини игътияж югъ-къандавай гзаф гъисс ийизва. Абурукай садни гафарал кІвалах тухунин тайин система тахъун ва я а кІвалах тухунин серенжемар чеб тахъун я.

ЧІал чирунин карда маллимдин гъиле учебникрилай гъейри, методикадин пособи-яр авач. Лезги чІалан про-граммани «жуьреба-жуьре темаяр чируниз талукъ мето-дикадин къайдаяр тайинарун учителдин вичин везифа яз тазва». И месэла талукъ ин-ститутри чпелай методикадин кІвалах алуднава.

Гъаниз тамашна и кІвалах гъиле кьуниз чун мажбулнавайди дидед чІалан эгъмият югъ-къан-давай харчи ва кесиби хуьн я. Дидедин чІал гуьнгъуьна аваз хуьн сифтени сифте школада аялдин вилик чІалан даях яз акъвазнавай, ана тарс гузвай малимдин везифа я. А малим-дин гъиле винидихъ тІварар кьур словарар авач. Сифтегъан классрилай эгечІна аялриз га-фарин ва орфограниядин къайдайрин кьадир чирун я. Гафарал ва орфоэпиядинни ор-фографиядин къайдайрал амал авуни аялдиз рахадай вичин яшариз кутугай гафарин тайин кьадар хъана кІанарзава. Гафа-рин кьадар къвез-къвез артух хуьни гафарал кІвалах тухунин жуьреярни, амаларни артух ху-нал гъизва, вилик чирай гафа-рин манайрани дегишвилер ва дуъзвилер хутаз вердишарун лазим я. Месэла, вилик чирай «уьткъем» (I кл.) гафунин мана цІийиз чирзавай «викіегъ, дири-баш» гафари абурухъ мад «жуьрэтлу» манаярни авайди, яни синонимар гъана, гафарин «мугъ», мукъавал артух жезвай-ди делилламишда.

Лезги чІал гъи классда гузватІани, адан методикадин кьилин месэла «вуч чирда ва гъикІ чирда» хуьн лазим я. Малимдин вилик эцигнавай кьилин суални гъам я: вуч чир-да?

Аялдин рахунин гафарин кьадар, а гафар хъягъунин чеш-неяр ва я чпелди кьимет гу-дай уьлчмеяр гъихътинбуру хуьн лазим ятІа, гъам малимди сиф-те вичи кьатІана кІанда.

Гъа са вахтунда гъар са тарсуна малимрал ва аялрал цІудалай виниз чпел фикир гана, кІвалахна кІанзавай га-фар дуъшуьш жезва, гъар са гафуни вичел кІвалах туху-нин вахт ва зегъмет истемиш-зава.

Лезги чІалан ва эдебият-дин тарсарин метлеб

кІелзавайбурун чІал гегъен-шарун, абуруз чпин фикирар тайин къайдада, ачухдиз ва савадлудаказ лугъуз ва кхъиз чирун я.

Малим тарсуниз гъазур жедайла, ада дурумлудаказ ва вири терефрихъай текст веревирд авун чарасуз я. Грамматикадин къайдайриз талукъарна ганвай тапшу-ругъриз хъянавай текстер, предложенияр иллаки дикъ-етлу хъана, сифте малимди вичи тамамарун герек къвез-ва. Гаф аялдиз «четинди» тирди аннамишай малимди ам кьилди ва я адаз талукъ гафарни галаз хкудна, адаз синонимар, антоним жагъур-на, гафунин куьчуьрмишна-вай, тек ва я гзаф манаяр тайинарна, ам арадиз атан-вай ва я туькІуьр хъанвай къайдаярни ахтармишна, гаф квай мисалар, мягкем иба-ра кхъена гъавурда твада.

Аялрин рахунин чІал ге-гъеншарун малимди галат тавуна, аял гъилик кумай кьван вахтунда, тухвана кІанзавай зегъмет алай кар я. КъетІен фикир гаф дуъз кхъиз вердишаруниз гуда, вучиз лагъайтІа гаф дуъз кхъиз чирун аял савадлу авунин кьилин кар я. Гаф рахунра ва кхъинра дуъз ишлемишиз чир хуьни аял-дин фикир деринаруниз, ди-лавардиз рахаз алакьуниз, кІелзавай гъар са затІ фад кьатІуниз куьмек гуда. Ра-хунин ва кхъинрин чІал чеб чпихъ галаз сих алакъада ава: дилавардиз рахуни кхъинрин кІвалахдиз чІехи таъсир ийизва, вичин нубат-дай, рахунрин чІалаз дуъз фикир авунин истемишунрив кьадай кхъинрини рахунин чІал гуьрчегарда.

Наби НАБИЕВ,
«РФ-дин лайихлу малим».

ГЪАР са инсан сирер авай сандух я. Са бязибуру, гъатда алимрини, чпин сирер авай сандух, я тахъайтла ктаб, тафават авач, вахт хъайила вичихъ галаз эхиратдиз хутахда. Са бязибуру чпи, я тахъайтла, абур мукъувай чидай маса ксари райж ийида, абурукай агъзуралди инсанриз менфят къачудай мумкинвал гуда. Имани къеъалвилан са лишан я.

Къе за квез вичикай суьгбет ийиз кланзавай кас, Али-мужрум Тагъизаде, заз тек са сеферда Советский хуьре акур ялцугъви я. Зи рикел аламайвал, ам къакъан ва залан буй авай, вичин девирдиз тамашай савадлу, амма вичин уьмуьрда тайин ва вич патал хийирлу рехъ жагъуриз тахъай, вичин дуст вуж я, душман вуж я чириз тахъай, яни, татугай уьмуьр ке-чирмишай касдиз ухшар тир.

Са юкъуз редакциядиз зи тварцел чар атана. Клевнавай чарчел, чи патара ишлемиш тийизвай винидихъ къалурнавай тварала, зи тварни тамамвилелди къенва. Чарче авайди вичин тлалабун къенвай ругуд гаф я: «Тлалабда и шиир куь газетдиз акъудун».

Шиир клелна. Вичиз хас тир хатл авай шаир тирди чир жезва, амма гзаф цларара мукъвал-мукъвал туьрк гафар тикрар хъун заз кутугун яз акунач. Къадайвал туьклуьр хъувуна, таниш тушир и касдин шиир за газетдиз акъудна.

Са гъафтедин йикъарилай и шаирдин къвед лагъай чар хтана зал. Эгер а чарче вуч къенватла чир хъана кланибур аватла, буюр. Сифтегъан чарче авай ругуд гафуни ругуд йикъалай автордал вичин шиир акакъарнайтла, гилан чарче авай гафари адаз редакциядин рак агална. И месэла за гъалайвал куьтягъ хъанач, ам Аллагъди Вичиз кландайвал туьклуьрна. Са тлимил йикъар алатайла зун Советский хуьруьз командировкадиз акъатна. Югъ гъалчай, чиг къвазвайди тир. Вахт нисиниз мукъва жезвай. За хуьруьн культурадин Кивализ фин къетла. Гъаятдиз гъахъдамазни заз мягътел жедай, хуьрера таквадай са кар акуна: яшар живеваз чранвай са итимди, даях патал вичин аса къуьне аклурна, чиг къвазвай юкъуз, ктаб клелзавай. Зун явашдиз адав

СУРУЗ ТУХВАЙ СИРЕР

агатна, адан далудихъай гъиле авай ктабдиз са вил яна. Вичив инсан агатайди гъисс авурди хъиз, ада ктаб акъална. И арада заз ктабдин жилдинал алай гафар клелдай мумкинвал хъана. Анал «Илми суал ва жаваблер» къенвай.

-Ас-саламу аллейкум, халу,- салам гана за.

-Ва аллейкум ассалам ва рагъметуллаги, зи хва. Буюр, ацукъа. - Ам вич алай чкадилай къарагъна, къурай чка заз теклифна. Зун адан теклиф къабул тийиз алахъна. Ада мажбурдай саягъда лагъана:

«Зи теклиф къабул тийидай къван яшар вахъ хъанвач. Идалай гъейри, вун мугъман я». Ихтилат давамар хъувун патал за хабар къуна: «Вуна вуч хъсан ктаб клелзава, халу?»

-Ваз гъикл чир хъана им хъсан ктаб ятла?

-Багъишламиша. Завай и суал фагъум тавуна гун хъана.

-Гъар гъи жуьре вуна туьклуьр хъувуртлани, зи гъиле авайди гъаклан ктаб туш. Им сирерин сандух я...

-Мад са сеферда багъишламиш хъия, гаф къатл авун жезва. Ахътин дерин сирер авай ктаб къенвай шаир вуж я? Чибурукай яни, тахъайтла..?

Къезилдиз хъуьрена, ада завай хабар къуна: «Вуна чибур гъибуруз лугъузвайди я? Ихътин ктаб хъин патал чахъ «Низами Генжеви, Хосров Дехлеви, Алишер Навои, Абулкъасим Фирдоуси, я тахъайтла, Жами ва я Рудаки авани? Я туш хъи, чахъ ихътин шаирар хъайид яни?»

-Вахъ галаз гъуьжетар авун кутугай кар яз акъавзач заз, халу. Са ихътин малумат гуз жедани вавай заз? Лугъуниз тамашна, Низами Табасарандай Азербайжандин Къум райондиз куьч хъайи лезгидин хва я. И кар вавай субут ийиз жедани?

Зи суьгбетчи, вилерив луьпини тийиз, заз тамашиз акъвазна. Белки ам жавабдиз гъазур туш жеди лагъана, за давамар хъувуна.

-Азербайджан пата, Къусар районада Забит Ризванов лагъана заз са дуст, лап хъсан инсан, шаир, писатель, тарихчи ава. Ада заз ихътин ихтилат авунай. Дербент шегъердин султанди, вичиз хъсандиз чидай шаир Низами

Генжевидин лап рагъметдиз фенва лагъай ван хъайила, вичин гаремда авай гуьзелрикай Афак твар алай са гуьзел адаз пишкеш яз ракъурналдай. И кардиз кеввай гъихътин баян гуз жеда, халу? Твар-ван авай шаир, агъваллу кас, шейх аку, Султанди вичин гаремда авай жавлайрикай сад, Генже шегъерда гуьзелар авачирди хъиз, Низамидиз ракъурзава, адани ам къабулзава. Гъикл я?

-Ваз мад вуч чиди Низамидикай?- заландиз хабар къуна ада.

-Инжиклу туштла, са гаф хабар къан хъийида за. Азербайжандин писатель Урдубадидин «Тур ва калам» ктабда къенвайвал, Юкъван Азияда еке машгъурвал хъанвай Низамидиз са сеферда Персрин пачагъ Къизил Арслан мугъман хъана ва ада Низамидиз вичин патав къуллугъдал хтун теклифнай.

-Ахпа гъикл хъанай?

-Ахпа Низамиди пачагъдиз ихътин жаваб ганай:

«Заз Генжеда зи гъуьрметни инсанвал хуьн патал чарасуз вири шартлар ава, я Къизил Арслан, вун сагърай...»

-Амма ваз Генжеда, исятда зи патав гвай Хаганидиз ихътин къулай шартлар авач эхир...

-Хагани заз лап фадлай ва лап хъсандиз чидай кас я. Генжедин агъалийри адаз «гарданда къизилдин занжур авай хандин кицл» лугъузва. Яраб, фикирзава за, зунни хтана Хаганидин патав ацукъайтла, генжевийри зал гъихътин твар эцигдатла?

И ихтилатди зи суьгбетчидик лап дериндай хъуьруьн кутуна, ахпа адак уьгъуь акатна. Са геренда, ял акъадрайдалай гуьгъуьниз, ада завай багъишламишун тлалабна лагъана:

«Заз меъки хъанвай хътинди я, багъишламиш ая, зун къарагъда». Са-къе кам куьчедихъ къачуна ам акъвазна, ахпа ам элкъвена хтана вич къарагъай чкадал ацукъ хъувуна лагъана:

-Са сеферда заз мад багъишламиш хъия, хва. Зун тахсирлу я. Икъван туьклуьей ихтилатар авур касдивай вун вуж я, гъинай я, нин мугъман я лугъуз тахъана, гъайван хъиз къарагъна хъфизвай зун. Айиб авач, талгъурдалай, геж лугъунни хъсан я. Гила хъайитлани вун вуж ятла, гъинай ятла лагъ.

-Мағъарамдхуэрай я, халу. Райондин газетдин кьуллугъчи я.

Ам са герен табдил хъана амукъна. Ахпа ада шаклувилелди хабар кьуна: «Белки вун Мурадалиев ятла? Ази ширидиз перяғайди, ахпа азз гъеляғни кьурди?»

-Са клусни шаклувал ийимир, гъам зун я, гъурметлу Али-Мужрум Тағи-заде. Чир хъана, риклел хтана, ик гъурушмиш хъана лап хъсан кар хъана. Сифте кълриз акъатайбур эхирдай хъсан дустар жедайди я.

-Иншаллагъ, белки имани гъахтин са дуьшуьш я жеди. Ихтин дуьшуьшра туьрквери лугъуда хьи, вуна нубатсуз сес хжажмир, жуван акьуллу гаф лагъ.

-Амма чи бубайрин камалди лугъуза хьи, бейкеф жез тади кьачумир, кьисас вахчун алахъа. И дуьшуьшда за кьисас вахчун чун сад садан гъавурда дуьз акьуниз лугъуза.

-Маншаллагъ. Ви кьанажагъдал женнетдин нур кьурай, дуст кас. За тавакьу ийида, вун хьтин багъа мугъман инал туна зун гъайван хьиз кьвализ хъфейла зун са кьатлунни авачир кас хьиз жемир. Муьмин ксари дуьа ийидайла лугъуда:

«Ви эхир хъсан хъуй». Пара хъсан дуьа я, амма ам азз кьисмет хъанач. Зун эхир пуч хъайибурукай сад я. Вучиз ятла, хабар кьамир, азз жаваб авач. Иншаллагъ, гъурушмиш хъижеда чун. Инал Низамидин гъакъиндай вуна азз гайи суалриз гегъенш жавабар за ваз са маса сеферда гуда. Исятда зи кефи пайгар туштлани, зал акакьар хъувур ви жавабдин чарче вуна зал ихьтин кьуд цлар гьалчнавай:

«Вун туьрк, араб, лезги яни, Ви цлал гъакъван михьи яни, На захъ галаз гъужетар кьаз, Ви гьар са гаф гуьзгуь яни?»

-Ихьтин залан лаплаш азз гелелиг гьич садани вегъейди туш.

-Ам лаплаш туш, ам хъуьтуьл айгъам я.

-Къуй гъак! хъурай. Гьелелиг сагърай вун.

Зун куьтурадин Кьалин гъаятдай экъечдайла кьапудин вилик, цавай аватайди хьиз, азз лап хъсандиз чидай, са вахтара еке кьуллугъар авур, гила хуруьн агъсакъл Сафаров Буба акъатна. Хваш-беш куьтягъ хъайила ада завай кьаб алаз хьиз хабар кьуна:

-Инай виниз хъфизвайди ви мугъман тирни?

-Ваь, зун гъадан мугъман тир. Ваз вуч лугъуз кланзаватла азз чизва. Вич муг чклэй пехъ я лагъана ада азз.

-Агаф ада дуьз лагъана. Гурлу-даказ башламишай уьмуьр нур-лудаказ куьтягъиз тахъай бахтикьара я. Гъеле Советрин гъукумат жедалди Бакуда университетдин химико- биологический факультет куьтягъна, 1911-йисуз ам профсоюздин член тир, Къуба шегьерда хуруьн майишатдин училищедин директор хъана, Дербентда педу-чилищедя директорвал авуна, жуьреба-жуьре чкайра школайра тарсар гана... за ваз шумуд чкадин твар кьада. Ам мукъувай чидай ксари адаз сирер авай сандух лугъудай. Пара дерин кас я.

-Буба малим, динзгъли яз адан гъакъиндай вуч лугъуз жеда?

-Четин суал я. Пара четин. Лезги, урус, туьрк, араб, фарс цлалар адаз чидя, амма диндихъ инанмиш кас я завай лугъуз жедач. Атеист я лугъуз жеда завай. Фанатик туш. Вичи хуьре-Ялцугъа директор тирла, ада хуьре хийирийирдин кьвалахра кьериз-цларуз иштиракдай ва фекьиди клелдайла ада мукъвал-мукъвал кьил галтаддай, яни ада дуьз клелтийизвайди лугъудай. Бязи вахтара, фекьиди клелна куьтягъ тавунмаз кьарагъна хъфидай. Амма тарихдай, шариатдай, исламдин алимикай гъужетриз аватайла, лап савадлу инсанарни адав акакьдачир. Жерягъ яз адав акакьдай кас чи дерейра авачир. Адаз халкьдин медицина хъсан чидай. Гаф инсанар кьутармишна ада.

Хуруьз хуьквез кланз зун члехи рекъл экъечина акъвазнавай. Агъадихъай рум кваз атай кьезил машини зи вилик атана акъвазна ва рак ахъайна ацукьун теклифна.

-Гьик! акуна ваз майишатдин гьалар, юлдаш журналист?- хабар кьуна завай Ибадуллагъ Керимович Керимова чи жузун-качун куьтягъ хъайидалай гуьгъуьниз. Чи дерейра машгур и дирибаш касди са вахтара партиядин райкомдин сад лагъай секретарвиле кьвалахнай. Гила ам азз лап юхсулдиз акуна. Гьелбетда, вахтар фенва эхир.

-Ада клубдин гъаятда Алифенд бубадихъ галаз суьгьбетар ийиз аквадай кьван,- лагъана шоферди за Ибадуллагъ Керимовичан суалдиз жаваб гудалди.

-Вагъ! Им вуч эхтилат я, корреспондент?,- гъарай акъатна Ибадуллагъ Керимовичай. За адаз кье пландик квачиз авур кьвалахдикай куьрелди суьгьбетна.

-Та-ак! Пара сложный кас я вал гьалтнавайди. Дуьньядин кьуд патазни вичин вилерай тамашай кас я. За вахъ дикьетдив яб акална, ваз парабурвай пара ва гьар жуьре ихтилатар ван хъана. Хъсандиз ахтармишайтла, мадни пара ван хъижеда, генани чавай адан гъакъиндай я хъсан, я пис са гафни лугъуз жедач. Лугъуда хьи, члехи итимри члехи ахмакьвилерни ийида. Ваз садани лугъун тавур гаф гила за лугъун. Ада авур члехи ахмакьвал, клантла гьалатл лугъун, ам, гъа вич хьтин, са капашда авай ахмакьар галаз цийиз кьвачел акъалтнавай Советрин жегьил республика дегишариз алахъун хъана, амма алакьнач. Вири кацер хьиз кьуна.

«Пантуркизм» тахсиркарвилей суд авуна, чи жанаби Али-мужрум Тағи-заде муьжуд йисилитина дустагъда ацукьарна. Амма гъукуматди регимлувал авуна. Муьжуд йисуз ацукьна хуруьз хтана. Ваз завай хъсан са меслят кьалуриз жеда. Вун гележег авай жегьил журналист я. Партийный органда кьвалахзавай! На адакай газетдиз тарифлу макъала кхьиналди, ам тарифда бажагъат гьат хъийида. Ам себеп яз жуван гележегдик леке кутамир.

Керим Керимович райисполкомдин дараматдин вилик эвичина, зун шофердив кьвализ хутахиз туна. Йифди зун секин хъанач. Югъди захъ галаз суьгьбетар авурбур: йифдини захъ галаз рахаз хъана. Ахварай зун гьекьедаваз аватна, шукур хъурай Аллагъдиз, гена хъсан алатна. Эхъ, залан йиф алатна, адахъ галаз яхцлур йисни акъатна. Ам гьар риклел хтайла за адавай хабар кьазва:

-Жанаби Али-мужрум Тағи-заде, я тахъайтла, Алифенд халу, чи кьведан меслят хъанай хьи, са кьулай вахт жагъурна вун зи патав кьведа ва зи вилик сирерин сандух ахъайда, ахпа зун гьихьтин инсан ятла ваз чир жеда. Амма...

Рагъметлу гъажи Желил МУРАДАЛИЕВАН дафтардай.

ДЕЛИЛАР ВА ГЪАКЪИКЪАТАР

Дуьньядиз машгур алим-рикай виридалайни диндихъ инанмишбур тир: И. Ньютон, Б. Паскаль, И. Кеплер, М. Ломоносов, Д. Менделеев, К. Циолковский, И. Павлов, В. Вернадский, Н. Филатова, Д. Берг.

Урусрин члехи алим Ломоносова кхъенай: «Аллагъди инсандиз кьве ктаб гана: сад- чаз аквазвай дуьнья, кьвед лагъайди- пак тир ктаб. И кьве ктабини чун неинки Аллагъ вич авайвилихъ, гъакI адан хъсан крарихъни инанмишарзава.

Чилел гатуз виридалайни гзаф марфар къвадай чка Паравгай я. Ана марф жат тийиз къвада. ИкI марф къунин себеб дуьньяда виридалайни зурбади тир гургур ина авай Ла-Гуайра лугъудай гургур я. Дагъдихъай къвезвай гужлу гаруцин стIалар дуьзенриз тухузва.

Цийи Зеландиядин патавай 19 метр яргъивал алай кальмар жагъана. Адан кIвачерин яргъивили акурбур мягътелардай. Идан кIвачер чилелай ругуд мертебадин кIвалерин къавув акакъдай къванбур тир.

Виридалайни залан аял 1897- йисуз Канадада хана. Адан яргъивал 76 сантиметр, заланвал 10,7 килограмм тир. Аялдин диде Анни Батесан яргъивал- 224 сантиметр.

Дуьньяда виридалайни дегъ замандин кака Нью-Йоркдин са музейда ава. Какадин 120 миллион йис я. Ам динозаврдин кака я.

Мусурманрин машгур алим Иону Хаддадаз ктабрин агъзур том хуралай чидай. Чингизхана Багдад къачурла Халифатдин «Низамият» тIвар алай центральный библиотека вацIуз гадарна тергна. Гуьгъуьнлай Ибну Хаддада и библиотека арадиз хкана. Пуд йисан вахтунда ада «Низамият» библио-

текада авай ктабрин мана хуралай лугъуз инсанрив кхъиз тун хъува.

Чуьхвердиз ухшар авай кака-яр хадай къуш дуьньяда авай сад я- Кайра. Ада какаяр мукаваъ, дагъдин гуьнейрик хада. И жуьредин какаяр гуьнейрай агъуз авахъун мумкин туш.

Атлантический океанда ала-матдин балугъар ава- номихтис. Абур адетдин шнурдиз ухшар я. Яргъивал- 1-5 метр, гъаркъуьвални са сантиметр я.

Страусар- 45, вагъши къазар- 80, туьтуькъушар- 100, чалагъанар- 115 ва картарни 160 йисуз яшамиш жезва.

500 йис идалай вилик зурба суфий ал-Арабиди инсандин фикр-дихъ физический гъайбат авайди ва адавай вич элкъуьрна къунвай затIаризни таъсир ийиз жедайди малумарна. Гилан девирдин илимрин ахтармишунри и фикир тамамвилелди тести-кьарзава.

Чилел виридалайни къакъан инсан Каянум тIвар алай фин тир. Адан яргъивилел 2 метрини 83 сантиметр алай. Виридалайни къакъан дишегъли Марианна Веде тир- 2 метрини 55 сантиметр.

Виридалайни къакъан ману-мент Санкт-Петербургда дворцовый майдандал ала. Ам Наполеонал гъалиб хъунин гуььрметдай 1834- йисуз Монферранан проектдай эцигайди я. Адан заланвал- 600 тонн, къакъанвални- 47,5 метр я.

1995- йисуз Францияда 5 миллион кас мусурманар авай. Им вири агъалийрин 10 процент я. Исятда Францияда пуд агъзурдалай гзаф мисклинар ава. 1980- йисарин эхирра машгур философ, Франциядин компартиядин виликан политбюродин

член Роже Гародида мусурман дин къабулун вири мягътел жедай кар хъана. Ихътин дуьшуьшар Францияда текбир туш. Англияда пуд миллиондилай гзаф мусурманар яшамиш жезва.

Германияда къуд миллиондилай гзаф мусурманар ва кьве агъзурдалай гзаф мисклинар ава.

1975- йисуз Бельгияда «Брюсселдин Исламдин центр» ачухна.

Италияда миллиондив агакъна мусурманар яшамиш жезва. 1995- йисуз католикрин центр тир Римда уьлкведа виридалайни члехи тир мисклин ачухна.

США-да вири агъалийрин вад процент мусурманар я.

1000- йисуз чилел вири 275 миллион кас яшамиш жезвай. 1800- йисуз абурун къадар са миллиардилай алатна. 1900- йисуз инсанрин къадар кьве миллиардив агакъна.

1961- йисуз чилел пуд миллиард кас инсанар алай. Гъисабунри къалурзавайвал, инсан арадиз атайдалай инихъ чилел 70 миллиард кас хъана.

XVIII- асирда яшамиш хъайи Франциядин натуралист Бюфонна тестикъарзавайвал, дуьньяда виридалайни гъвечли инсан 37 йиса аваз кьейи дишегъли я. Адан яргъивал 43,3 сантиметр тир.

РагъэкъечIдай патан инсанрин вилери Европадин инсанрин вилерилай рангар гзаф ва хъсандиз къатIида. Гъвечли карханайри цуьк акъудзавай са вахтара Кашмирдин устадри гъазурзавай шаларик 300 къван жуьреба-жуьре рангар квай.

Сахара къумлухура туарегар лугъудай са тIайифа яшамиш жезва. И тIайифадин итимрин чина чадура жеда, дишегъли-яр чинар ахъа яз къекъведа.

Чир хъун хъсан я

Юридический икърарар

Государстводин ва муниципальный къуллугърилай гъейри, МФЦ-дин идарада юридический къуллугъарни къилиз акъудзава. Гъа жергедай яз- терефрин арада юридический жуьреба-жуьре икърарар туькъурунин месэлани. къилди къачуртла, агъадихъ къейднавайбур:

юридический идарадин устав туькъурун;

дидевилин капитал ишлемишуналди, къвалер маса къачун;

автомобиль ва я маса хсусият къачунин, гунин икърар;

икърардик алава объект, субъект кутун;

юзан тийидай объект паянин икърар (соглашение) туькъурун;

маса гунин-къачунин икърар, дегишарунин, пишкешунин икърар;

чарчел кхъенвай жуьреда юридический рекъай меслятар гун;

гъевечли ва юкъван бизнесдиз талуькъ къуллугърин чарар-арзаяр къабулун;

искдин арза, чар, шикаят, наразивал ва я хабар къунин документ туькъурун;

судда векилвал авун.

Улакь гъалзавайбурун праваяр дегишарун

Водителвилин праваяр дегишар хъувунин кар вири дуьшуьшра гъа са къайдада къилиз акъудзава:

водителвилин шагъадатнамадин вахт куьтягъ хъайилани;

документдиз зарар хъанвайлани, ам чуьнуьхнавайлани ва я квахънавайлани;

къилди маса себебар авайлани;

Улакъар гъалзавайбур патал шагъадатнама дегишарунин (цийи къилелай вахчунин) регъят рекъерикай сад МФЦ-дин идарадикай хийир къачун я. Агъадихъ къалурзавай документар герек жеда:

водителвилин куьгъне праваяр (аматла);

паспорт;

медицинадин справка.

Водителвилин шагъадатнама гун патал 2000 манатдин къадарда госпшлина гана къанзава. И къуллугъ къилиз акъудунин вахт къвалахдин 15 йикъакай ибарат я.

ИСКЛЮЧИТЬ АНТИБИОТИКИ ИЗ МЕНЮ

Разрушаются ли антибиотики при тепловой обработке продуктов?

Часто можно услышать о том, что антибиотики, содержащиеся в мясе, молоке и яйцах, разрушаются при тепловой обработке и, таким образом, не могут оказывать никакого влияния на здоровье тех, кто эти продукты употребляет.

И правда, никто ведь не ест мясо в сыром виде, молоко подвергается пастеризации, ну и яйца есть сырыми не рекомендуется. Получается, нет причин волноваться по поводу антибиотиков в этих продуктах?

Ученые утверждают, что путем тепловой обработки можно только частично избавиться от антибиотиков. Например, есть данные, как вываривается антибиотик тетрациклин из куриной тушки. После тридцатиминутной варки он сохраняется в мышцах бройлера в виде следов, а еще через 30 минут полностью переходит в бульон.

А как насчет молока и яиц? Никто не кипятит молоко в течение 30 минут и не варит яйца так долго. На счет этого, к сожалению, исследования не проводились. Поэтому, выбор остается за каждым из нас: есть или не есть...

ФФБУЗ

Центр гигиены и эпидемиологии.

О Т Ч Е Т

зарафат

-Ци багъларин беъгерар хъсанбур хъана: гзаф емиш авай, планни ацурна чна. Чухсагъул, заз грамотани гана. Ятлани, генани хъсандиз зегмет члугунайтла, а гъилпай-гъилиз физвай яру пайдахди исятда и чи вилик лепе гудай! - отчет гузва агрономди.

-Вун рази яни ви къвалахдила?

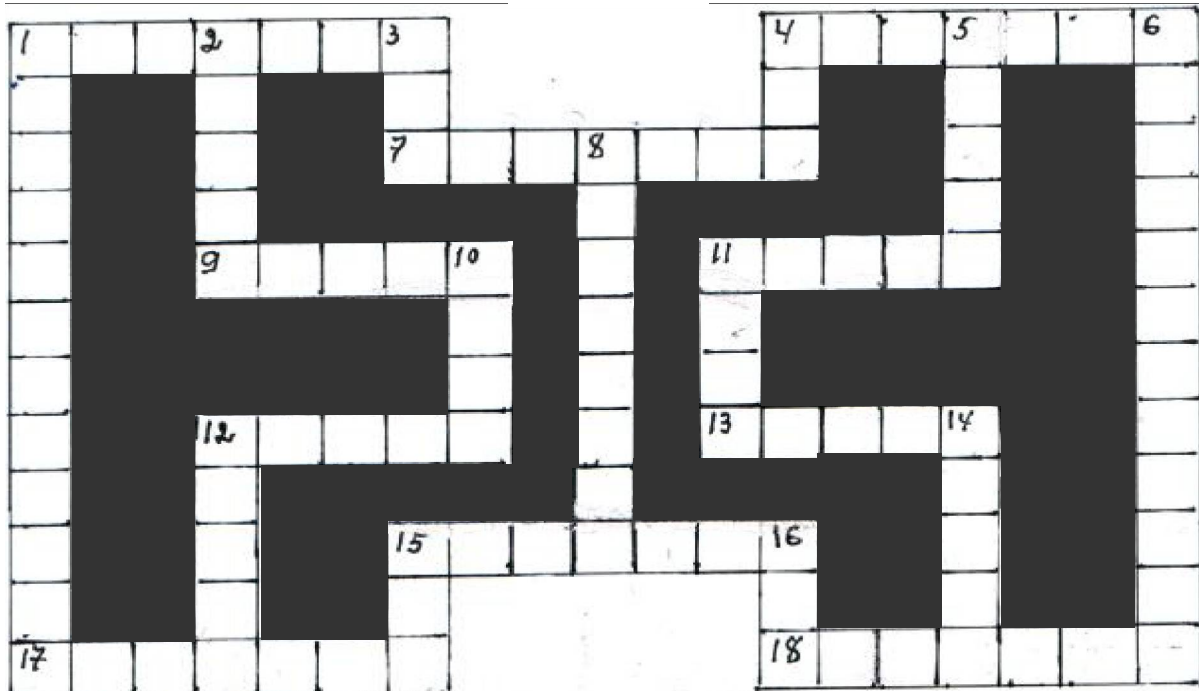
-Ваь! Ваь! Ваь, чан члехиди! Ваь, зун рази туш зи къвалахдила! Гъикъван важиблун месэлаяр ама, гъял тавуна амай. Ам наука-е, са наука! Гъабур галай - галайвал ая лагъана, къилин агрономди указанийар вахтунда ганайтла, чи беъгерар мадни бул жедай, чи хуьруьн тивар райондин вини идарайра къадай!

-Гъугъ!- сес акъатнай члехидай, адан гъил ченедик фена, - валлагъ, им

гъавурда авай дуьз кас хъиз аквада, юлдашар. Сирлу месэлайрикай, наукадикай хабар ава идаз! Ша чна идал ихтибар ийин. Къенин йикъалай, Къенибег, вун къилин агроном жеда! Мубаракрай! - лагъана, гъилни къуна чуькъвена, председателди хабар жъуна: - Бес икъван гагъди вунни агроном тир, багълар цуькведа амаз, вучиз ачухнач вуна наукадин сирер? Вучиз, лугъун тавуна къене хвена багъа фикирар? Вучиз лагъанач?! Грамота ваь, премия гудай за ваз!

-Еъ, чан члехиди, икъван гагъда лагъанайтла, за къе отчетдал куь фикир мад цийи квел желб ийидай? Закай жедачир къван къилин агроном.

КРОССВОРД

Дуъз цларара: 1. Гъакъикъатдиз мукъва тушир, къундарма. 4.Гелкъуън, иесивал авун. 7.Секинвал вугун тавун, бизар хъун. 9. Таб, гъакъикъатдиз акси. 11. Чайханада квалалазавайди. 12. Ракъиникай ва я марфадикай чуънуъх жадай чка. 13.Цаял

чрай як. 15. Къафун галачиз. 17. Азиятдик квай, дарвили эзмишнавай. 18. Чапхунун.

Тик цларара: 1. Умудлувал авачиз. 2. Цвалар ийидайла дишегълийри тупал алукъай затл. 3. Туъкъуъл. 4. Зегъер. 5. Хуъре ва я шегъерда яшамиш жезвай-

ди. 6. Азият тагана, михъивилелди, къезилдиз квалах авун. 8. Туърди цурурун. 10. Дуънья. 11.Пухлувал. 12. Лезгийрин рикл алай са хуърек. 14. Сал. 15. Шуъкъуъвиллин антоним. 16. Намус.

Чир хъун хъсан я

* Зобдин азар авайбуруз агъадихъ галай рецетпди хъсан кумек гуда: къацу чкал аламай 10 клерецдал 0,5 л эрекъ илична са шумуд юкъуз тада. Ахпа йикъа 2 сеферда, фу тлуърдалай гуъгъуъниз чайдин са тлуруна авайди хъвада.

* Шекердин азар авайла ва ивидин давление хкаж хъанвайла, хуърекдин къве тлуруна авай къурнавай жумун пешерал, са ста-

кан яд илична, 15 декъикъада цал эцигда. Ахпа йикъа пуд сеферда, фу нез 30 декъикъа амайла, хуърекдин са тлуруна авайди хъвада.

*Рикл тлазвайла, капан юквал пихтадин ягълудин 10 стлал вегъена, рикл авай патав гуъцда. Мадни, ксудалди вилик валерианадин настойкадикай ни члугвада.

* Метлер тлазвайла, ксудал-

ди вилик анривай бальзам «звездочка» гуъцна, чими шарф алчукна тада. Экуънахъ тлалдин гелни амукъдач

Целегуънрин СОШ-дин коллективди Сулейманов Эрзима-наз ва вири мукъва-къилийриз вах

ГУЪЛПЕРИ

рагъметдиз финихъ галаз алакълу яз дериндай хажалат члугуналди, башсагълугъвал гузва.

Къилин редактор
Р. АБДУРАГЪИМОВ.

Редакциядин адрес:
368780. РД, Магъарамдхуърун район, Магъарамдхуър, Ленинан куъче, 4.

Газет гъафтеда садра акъатзава.

Учредитель: Администрация муниципального района «Магарамкентский район».

Адрес: 368780. РД, Магъарамдхуърун район, Магъарамдхуър, Гагаринан куъче, 2.

Газета «Самурдин сес» (Голос Самура) зарегистрирована Региональным управлением Комитета РФ по печати в РД.

Чап ийиз вахкудай вахт - 16.00.
Чапун патал къул члугуна - 15.00.

Газетдин регистрацидин нумра- Д 0174

Газет ООО «Самур» типографияда гъазурна ва гъана чапна. Типографиядин ва издателдин адрес: 368780. РД, Магъарамдхуърун район, Магъарамдхуър, Ленинан куъче, 4. Лезги члал.

Индекс 63340. Тираж 1400
Заказ № 44.

Телефонар: редактор- 25-1-37, жавабдар секретарь - 25-1-39, бухгалтер-25-9-69.

6+